

Det interessante

Omkring 1830 begynder forfattere som Christian Winther, Emil Aarestrup, H.C. Andersen og Søren Kierkegaard at sætte spørgsmålstegn ved nationalromantikens idyller. Med udenlandske forbilleder som E.T.A. Hoffmann, Heinrich Heine, Shelley, Byron og Keats får de blik for livets dystre understrømme.

Romantismen bliver den toneangivende litterære retning i Danmark fra 1830, og den ebber ud omkring 1850. Kendetegnende for romantismen er, at den dyrker en ekstrem individualisme, den søger til bunds i menneskesjælen for at finde de forbudte og fortrængte mørke sider af mennesket. Romantismen er derfor ofte på kollisionskurs med de gældende normer: Den er provokerende og dæmoniserende, hvor den traditionelle romantik er harmoniserende og renhedsdyrkende.

Romantismen rummer jegdigte af en anden kaliber end universalromantikken, fordi jeget netop ikke passer ind i verden. I opposition til verden dyrker romantisterne en ekstrem individualisme. Det dæmoniske, det psykologiske, det, man kunne kalde menneskets skyggeside, har stor appel, fordi det netop er anderledes og interessant i ordets dybe betydning. Og termen *det interessante* bliver faktisk tidens modeord. Det, der er interessant, er det, der overskrider den givne norm.

Interessant er utroskab, mens ægteskab er ordinært. Interessant er driftslivet og det psykologiske, mens den sociale realitet er kedsommelig. Og særligt interessante er mennesker, der udfordrer skæbnen og sætter sig ud over normerne, mens konventionelle spidsborgere er kedsommelige.

Det fundamentale i romantismen er en grundlæggende erkendelse af, at verden er meningsløs. Den, der mest radikalt formulerer denne opfattelse af livets grundlæggende vilkår, er den danske filosof Søren Kierkegaard. Hele hans forfatterskab handler om at forstå tilværelsens grundkarakter og de vilkår, der gælder i livet. I en af sine aforismer anlægger en af Kierkegaards æstetikere en særdeles kølig og nøgtern vinkel på livet:

Hvor er livet tomt og betydningsløst. Man begraver et menneske. Man følger ham til jorden, man kaster tre spader jord på ham. Man kører ud i karet, man kører hjem i karet. Man trøster sig med, at der ligger et langt liv foran én. Hvor langt er vel 7 x 10 år? Hvorfor gør man det ikke af på én gang, hvorfor bliver man ikke derude, og går ned i graven, og trækker lod om, hvem den ulykke skal times, at være den sidste levende, der kaster de sidste tre spader jord på den sidste døde.

Søren Kierkegaard: Enten-Eller, 1843

Man kan næppe nedskrive livet mere radikalt, end Kierkegaard gør her. Netop kynismen er et kendetegn ved romantismen, dens forfattere anlægger en kølig og reflekteret synsvinkel på livet. Hvad er der egentlig at leve for? Det er det spørgsmål, som romantismen handler om, og svaret er i de fleste tilfælde den intensitet, fylde og skønhed, man kan fravriste livet.

C.W. Eckersberg: En nøgen kvinde sætter sit hår foran et spejl

C.W. Eckersberg: *En nøgen kvinde sætter sit hår foran et spejl*, ca. 1837

Romantismen dyrker det interessante. Interessant er alt, hvad der er lystfuldt, erotisk pirrende og frem for alt æstetisk.

C.W. Eckersberg (1783-1853) er læremester for guldaldermalerne og selv en fremragende kunstner. Hans studie i kvindekroppen her udtrykker romantismens følsomme dyrkelse af den erotiske udstråling, seksualiteten og poesien i kvindekroppens anatomi. Det æstetiske består i arrangementet. Kompositionen er asymmetrisk opbygget omkring midteraksen. De tunge billedelementer er placeret i billedets venstre side, der domineres af kvindens krop, mens spejlet til højre diskret viser et udsnit af hendes ansigt og brystets linjer. Kroppens former understreges af fordelingen af lys og skygge, og de erotiske undertoner fremhæves desuden af den måde, klædet er viklet om hende. Hun er i færd med at sætte sit hår og ses fordybet i arbejdet med sin egen skønhed. Armenes bevægelser er sensuelle, og den nøgne krop skaber en stemning af intimitet.

Motivets styrke er spillet mellem spejlbilledet og modellen, mellem tilsløring og afsløring, mellem det opsatte hår og det løse klæde. Eckersbergs dyrkelse af kvindekroppen er beslægtet med digteren Aarestrups erotiske digte og Søren Kierkegaards studier i æstetikerens livsform.

Splittelse og skønhed

I romantismen er det digternes projekt at fastholde øjeblikkets skønhed i poesiens form. Men skønhed er heller ikke længere et entydigt begreb. I romantismen er skønhed ikke dugvåde marker og blødt, diset morgenlys, men i lige så høj grad hæslige og gruopvækkende oplevelser. Skønt er det, der indeholder store spændinger, som udstråler intensitet. I sin poetik, Forsvar for Poesien (1821), forklarer Shelley romantismens skønhedsopfattelse:

Poesien drager sløret bort fra verdens skjulte skønhed og får det, som er velkendt, til at fremtræde som nyt og ukendt. – Selv den største digter kan ikke sige: nu vil jeg digte.

For sjælen er ligesom et ulmende kul, som en usynlig indflydelse, ligesom en skiftende vind opvækker til flygtig glans. (...) Idet poesien omdanner alt det, den rører ved, forskønner den selv det mest deforme, den forener jubel med rædsel, sorg med glæde, evighed med foranderlighed, alt uforeneligt tvinges sammen under dens lette åg.

I romantismen omsmelter man det hæslige til skønhed og sammensvejer modsætningerne – uden at ophæve dem. Splittelsen er grundmotivet i al romantisme, skønheden målet. Digterne afsøger sindets afkroge og tilværelsens mere dybe og dunkle sider med en æstetisk tilgang.

Romantismen er skønhedsdyrkende og forfinet i sin smag, men digteren langt mere kølig i sin omgang med stoffet – i modsætning til romantikkens følsomhed. For eksempel i Chr. Winthers novelle "Skriftestolen" (1843). Her overhører en italiener tilfældigt sin kone skrifte i kirken. Hendes hjerte løber over med hendes betagelse af elskeren. Den bedragne ægteemand opsøger konen i hendes gemakker, mens elskeren er der:

Idet han (ægteemanden, red.) talte disse ord, tog han den hvide, med brede blonder kantede trækkepude, lagde den sagte på det sted, hvor den skjulte persons ansigt måtte være, og satte sig dernæst med hele sit kraftige legemes vægt derpå, mens han med højre hånd fast stemmede og støttede sig mod den liggendes bryst.

Uden at ænse de uvilkårlige, rasende konvulsiviske bevægelser af den i dødsangst bestedte, vedblev Marchesen med rolig og fast stemme: "Hvor er det fuldendt, dette billede!"

Koldblodigt kvæler hovedpersonen elskeren, skaffer liget af vejen og fjerner den munk, der forestod skriftemålet. Det nye og moderne er køligheden i stilen.

Der er således en klar analogi mellem billede og scenen, det indgår i. Med den kynisme, manden lægger for dagen, og den ubekymrede måde, han dræber elskeren på, er vi næsten på niveau med *American Psycho*.

Størstedelen af Christian Winthers øvrige forfatterskab virker i dag gammeldags. Men i samtiden var han højt skattet, og i generationer var Hjortens Flugt (1855) den obligatoriske konfirmationsgave. Målt med moderne øjne er Chr. Winthers ven, den i samtiden temmeligt upåagtede digter og læge Emil Aarestrup, kunstner af et større karat.

Altså

I modsætning til den traditionelle romantik søger romantismen ikke harmoni og sammenhæng, men derimod et øjeblik af svimlende lykke. De ønsker at gøre deres liv poetisk og kender prisen.

Mens universalromantikerne dyrker de umiddelbare følelser, fantasien, anelsen, musikaliteten, dyrker romantikerne det middelbare: selvreflektionen, selvbevidstheden og selviscenesættelsen.